

НАЦІОНАЛЬНИЙ БІЗНЕС ТА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Економіка, являючи собою основу життєдіяльності кожної людини та суспільства в цілому, зумовлює постановку питання про економічну безпеку як складову національної безпеки. Категорія "економічна безпека" в її загальному розумінні, згідно дефініції, відображеній у відповідній резолюції 40-ї сесії ООН (1985 р.) є таким станом, за якого народ, за якого суверенно, без втручання і тиску ззовні, визначати шляхи й форми свого економічного розвитку [1].

Поряд із тим, можна констатувати, що сьогодні проблематика стосовно економічної безпеки в контексті національної безпеки України не є центральною. Так, у Стратегії національної безпеки України [2], що є фактично основним нормативно-правовим документом, в якому безпосередньо порушуються питання економічної безпеки, вони фактично торкаються аспектів стосовно здійснення реформування національної економіки та боротьби з корупцією, а також інтеграції у європейський економічний простір.

Безперечно, в сучасній економіці будь-яка підприємницька діяльність має міжнародний аспект, навіть коли вона обмежується лише національними рамками й за відсутності стосунків з нерезидентами, але принаймні через необхідність враховувати зміни курсових різниць між національною валютою та світовими резервними валютами. Відповідно, вказаний аспект має враховуватись у контексті досягнення економічної безпеки, адже саме національний бізнес є її основою. У зв'язку із цим, треба зазначити, що, міжнародні форми бізнесу є основними для транснаціональних корпорацій організуючих систему глобального виробництва та маючих обороти капіталів у багато разів перевищуючі державні бюджети багатьох країн світу, що розвиваються. Проте корпорації організуючі бізнес транснаціональних масштабів можуть виникнути далеко не в кожній країні, а лише в тих, що входять до центрального ядра світової економіки. Адже глобальна економічна система загалом донедавна структурована таким чином, що включає ядро сформоване найрозвиненішими країнами, які слугують джерелом інноваційних технологій та капіталів для всього світу з якого натомість отримують природно-сировинні, а також людські трудові ресурси. Відповідно, всі інші країни, що не входять до ядра світової економіки належать до її периферії, а також до напівпериферії. Останню складають постсоціалістичні країни, маючі значний промисловий потенціал, який дозволяв би їм посідати гідне місце у глобальній економіці, проте з часом все більше деградує й отже, ці країни, так само як і периферійні, все більше перетворюються на сировинний додаток світової економіки. А це очевидно становить загрозу для економічної безпеки вказаних країн.

Причиною існування такої ситуації слід вбачати в тому, що провідним механізмом відкритої глобалізованої економіки є система порівняльних конкурентних переваг, під дією яких у відкритій національній економіці, як частині глобальної економічної системи, відбувається розвиток лише декількох секторів, а всі інші фактично занепадають, що призводить до зменшення числа робочих місць та відтак втрати прийнятних джерел доходу для тих, хто працював на них. Надалі, як правило, відбувається відплив економічно активного населення за межі держави та втрата нею значної частини людського капіталу. Зазначене відмічається як загроза і у вище відміченій Стратегії національної безпеки України [2].

Вказані процеси в повній мірі можливо спостерігати в умовах сучасних українських реалій, коли щезають цілі галузі індустріального виробництва, а на матеріальній базі промислових підприємств в кращому разі створюються торгівельно-розважальні центри; а часто промислові корпуси з вивезеним устаткуванням перебувають в аварійному стані, або на їх місці розташовується комерційна забудова. Втім і в аграрному секторі української економіки отримує розвиток виробництво лише деяких, маючих на сьогодні сприятливу кон'юнктуру на світових ринках, культур, що потребує мінімальний обсяг робочої сили, але загрожує достатньо швидким виснаженням ґрунтів.

Проте не в усіх сусідніх з Україною країнах мають місце зазначені процеси. В декотрих з цих країн зберігається створене раніше багатопрофільне високотехнологічне виробництво і отже, їх національні економіки виходять на світові ринки насамперед не з сировиною, а, як і високорозвинені країни світу, з продукцією маючою високий ступінь доданої вартості, тим самим зміцнюючи свою економічну безпеку.

Такий стан справ, як видається, зумовлений тим, що в цих країнах, а саме: центральноєвропейських та Білорусі, відсутні значні запаси природних ресурсів, збут яких на зовнішніх ринках може приносити значну комерційну вигоду. Отже, правлячі верстви цих країн мають будувати розвиток національних економік на високотехнологічній базі. Натомість уряди країн, які отримують величезні прибутки від продажу природних ресурсів, що не залежить у цілому від

потужності та успішності національної економіки, не відчувають необхідності виявляти активність в підтриманні її розвитку [3, с. 29]. Це так званий феномен "ресурсного прокляття", що загалом наявний і в Україні маючий значні обсяги природних ресурсів – земних надр та ґрунтів, а також лісу та ін. Відповідно, зазначена ситуація видається загрозливою для економічної безпеки нашої держави та для її національної безпеки в цілому.

Проте процеси деіндустріалізації національних економік останніми десятиліттями є притаманними і для найбільш економічно розвинених країн, коли маючі в них центральні офіси транснаціональні корпорації виводять, в рамках виробничого аутсорсинга, своє промислове виробництво в менш розвинені країни з дешевшою робочою силою та відсутністю суворих екологічних обмежень.

Однак незважаючи на те, що зазначений процес знищує робочі місця та загалом створює дисбаланси в економіках найрозвиненіших країн, в них зберігається найвищий у світі рівень споживання. Це відбувається внаслідок декількох причин. Так, зокрема має значення те, що в названих країнах – США та зони євро, наявна можливість для емісії світових резервних валют. Але особливо – передусім у випадку зі США – важливо те, що Китай ставши найбільшим у світі товаровиробником, також розпочав активне придбання боргових цінних паперів американського уряду, таким чином здійснюючи кредитування його витрат, будучи зацікавленим у існуванні величезного американського споживчого ринку та забезпеченні свого доступу на нього [4, с. 35, 83-84].

Разом із тим, маюче місце останнім часом значне посилення державно-капіталістичних компаній Китаю та інших східно-азійських країн поставило під запитання домінування на глобальних ринках транснаціональних корпорацій країн Заходу. Надалі остаточне переміщення центру глобальної економіки з євро-атлантичного регіону в азійсько-тихоокеанський відбулося з нещодавнім створенням найпотужнішого у світі міждержавного економічного об'єднання – найбільшої в світі зони вільної торгівлі під назвою "Всебічне регіональне економічне партнерство" фактично очолюваної Китаєм.

Відтак в економічно найрозвиненіших країнах світу, що представляють євро-атлантичний регіон було усвідомлено існування загрози як для економічної, так і для національної безпеки. Окрім того, деяке припинення вільного руху товарів і робочої сили у зв'язку із триваючою пандемією коронавірусної хвороби виявило певні обмеження сучасної глобальної економічної системи. Все це зумовило набрання сили тренду до локалізації виробництва в економічно найрозвиненіших країнах. Ця тенденція формується передусім урядовими рішеннями, що однак не є виявом державного протекціонізму, принаймні в його традиційних формах.

У цьому контексті варто зазначити, що згадана Стратегія національної безпеки України у пункті 50. Містить положення проте, що держава повинна виконувати лише необхідні функції [2]; тобто про активну роль держави у справі гарантування економічної безпеки шляхом підтримки національного виробника не йдеться. Подібне звучення функціональних завдань державних органів влади в сучасних умовах видається неадекватним вимогам забезпечення національної безпеки, включно з економічною безпекою як її складовою.

У той же час, фактичне існування на сьогодні двох центрів світової економіки означає, що для країн її периферії та напівпериферії виникла можливість для маневру на свою користь між цими центрами. Однак для цього потрібна неабияке володіння стратегічним мистецтвом управління державою та її національною економікою, що є проблемним для України. Цьому існують об'єктивні передумови, оскільки наша країна протягом багатьох століть не існувала як суб'єкт міжнародного життя, а отже відсутні відповідні традиції та навички в представників вищого державного менеджменту.

Проте без напрацювання успішної практики захисту національного бізнесу в умовах сучасної глобальної економіки є загроза того, що замість формування власної активної позиції на світових ринках високотехнологічної продукції, Україна може втратити ці можливості, ставши натомість об'єктом протистояння двох економічних центрів глобальної економіки, першим негативним прикладом чого можна розглядати нинішню ситуацію, яка склалась навколо АТ "Мотор-Січ".

Таким чином, можливо відмітити, що досвід функціонування в сучасній глобальній економіці виявив загрози для національного бізнесу в економік переважної частини країн світу, серед яких і Україна. Проте це також подає сподівання на спільне вирішення загальних загроз.

Література:

1. Жаліло Я. А., Єрмошенко М. М., Лайко П. О. Економічна безпека. *Енциклопедія Сучасної України: електронна версія* / гол. редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=18765 (дата звернення: 31.03.2021).
2. Указ Президента України №392/2020 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 31.03.2021).
3. Как избежать ресурсного проклятия / под ред. М. Хамфриса, Д. Сакса и Д. Стиглица с предисловием Д. Сороса; пер. с англ. М.: Издательство Института Гайдара, 2011. 464 с.
4. Роуч С. Несбалансированные. Совместимость Америки и Китая; пер. с англ. М.: Издательство Института Гайдара, 2019. 520 с.